

RESSENYES

Serra d'Or (1959-1977), plataforma cultural i intel·lectual

Santiago Izquierdo Ballester

HISTORIADOR

Carme FERRÉ PAVIA, *Intel·lectualitat i cultura resistents. «Serra d'Or», 1959-1977*, Cabrera de Mar, Galerada, 2000.

La professora Carme Ferré ha resseguit en el llibre que ara presentem la història de *Serra d'Or* durant gairebé vint anys, aquells que abasten una bona part del règim dictatorial i els inicis de la transició. L'origen d'aquest treball es troba en la tesi doctoral que, amb el títol de «*Serra d'Or*», *intel·lectualitat i cultura resistents en el segon franquisme (1959-1977)*, va presentar a la Universitat Autònoma de Barcelona, amb el suport d'aquesta universitat i del Centre d'Investigació de la Comunicació de la Generalitat. L'any 1999, la tesi va ser guardonada amb el Premi a la Investigació en Comunicació de Masses que atorga el Consell de l'Audiovisual de Catalunya.

Amb aquest treball, Ferré contribueix a omplir un dels buits que encara pateix la nostra historiografia: la manca d'estudis sobre les grans revistes del final del segle XIX i del segle XX. Sortosament, sembla que en els últims anys aquesta tendència està canviant, com demostren, per exemple, el treball que estem comentant, l'excel·lent tesi doctoral (1998)

que Antoni Guirao va dedicar a *La Catalunya* o la detallada monografia que Carola Duran va publicar l'any 2001 sobre una altra de les revistes catalanes importants, *La Renaixença*.

La necessitat d'una recerca com la que ens presenta Carme Ferré era ben palesa, tenint en compte que estem parlant d'una revista com és *Serra d'Or*, publicació nascuda sota la tutela del monestir de Montserrat i que ja ha passat del número cinc-cents. I no només això, sinó que difícilment podem pensar en el procés de reconstrucció cultural i intel·lectual que es va dur a terme a Catalunya durant els anys seixanta i els primers setanta del segle XX, sense destacar el protagonisme que hi va tenir *Serra d'Or*, publicació inspirada pel desig de vertebrar una programació cultural des de la resistència. De fet, a hores d'ara ningú no discuteix que la revista va assumir des del començament el paper d'administradora de l'herència cultural catalana que d'ençà del 1939 semblava condemnada a desaparèixer o, si més no, a viure en una clandestinitat forçada per la dictadura franquista. D'altra banda, no podem oblidar que aquesta publicació va néixer, en bona part, per l'esforç de cercles de la intel·lectualitat catalana per recuperar l'espai per a una revista d'alta cultura. Tot i que amb limitacions i és possible que per força, *Serra d'Or* va ser la primera revista de difusió general editada en català després de la Guerra Civil i es va convertir en una referència obligada. I, també, va esdevenir un punt de trobada en la represa cultural i un element substitutori d'altres publicacions i, fins i tot, d'institucions.

Des d'aquest punt de vista, doncs, la història de la Catalunya d'aquells anys no es podia completar del tot sense estudiar detalladament les pàgines dels, gairebé, primers vint anys de la revista. I, d'altra banda, no podem oblidar que *Serra d'Or* va ser una de les poques plataformes possibles, durant un temps l'única, que els sectors més progressistes del catalanisme i més o menys afectes a les qüestions religioses van tenir per fer públiques les seves idees i propostes. Sense oblidar, a més, que estem parlant d'una tribuna plural, tant des del punt de vista estètic com ideològic, com demostra el seu miler llarg de col·laboradors.

El llibre de Carme Ferré s'estructura en vuit capítols i una introducció: «Una empresa de resistència cultural»; «'Serra d'Or', revista literària»; «Lletres de batalla: l'oficialització de les polèmiques»; «Música, teatre i

cinema»: «Entre l'espectacle i la crítica»; «Art i arquitectura»; «La terra i la gent: el país de 'Serra d'Or'»; i, finalment, «'Serra d'Or', testimoni d'un temps. Un assaig d'època». Clouen el llibre un breu apèndix documental i un útil índex onomàstic.

Al llarg de les seves pàgines, el llibre repassa què significà *Serra d'Or* durant aquests anys, com a difusora de continguts, com a agent de dinamització cultural i com a «empresa» que es veu obligada a funcionar sota unes condicions que limiten el seu marge d'actuació. A més d'explicar quina és l'estructura interna de la revista i el seu paper de plataforma política, Ferré fa una tria dels continguts que considera més remarcables i que han exercit una major influència, pel que fa tant als continguts de difusió literària com de crítica artística, de teatre, cinema, música, opinió i societat. Com assenyala la mateixa autora, però, no es tracta de fer un seguiment dels autors individuals, sinó de fer una tria d'allò que confegia un projecte col·lectiu posant la vista en la construcció de la Catalunya del futur. Ara bé, això no vol dir en absolut que en el llibre no puguem trobar la nòmina de les principals figures, de gran talla intel·lectual, que forgen el cos programàtic de *Serra d'Or* els anys seixanta i setanta: el malaguanyat Ernest Lluch, Joaquim Molas, Joan Triadú, Maria Aurèlia Capmany, Oriol Bohigas, Alexandre Cirici i Pellicer, Miquel Porter i Moix, Xavier Fàbregas, Joan Fuster, Josep Benet, Josep Maria Castellet, Joan Oliver (Pere Quart), Manuel de Pedrolo, Baltasar Porcel i Montserrat Roig, entre d'altres.

D'altra banda, s'han posat en un segon pla els temes tradicionalment més estudiats o més específics, en detriment dels temes que transversalment impliquen molts dels intel·lectuals que participen en la revista.

El llibre també repassa altres temes d'interès per conèixer la història de *Serra d'Or* durant aquells anys i algunes particularitats del seu funcionament intern: el joc de relacions que s'estableix entre Montserrat i els intel·lectuals que col·laboren en la revista; com s'exercí la censura de premsa franquista a les pàgines de la revista; les picabaralles literàries que es produïren en determinats moments; les principals polèmiques internes —algunes fins i tot dures—; les columnes més significatives; la crítica en el camp del cinema, el teatre i la literatura. Un dels aspectes més estudiats són les aportacions en el camp de l'economia i de les arts plàstiques i l'arquitectura, de la mà d'Alexandre Cirici i Pellicer i Oriol Bohigas, entre

els més destacats. Ferré també dedica la seva atenció a qüestions com ara la participació dels lectors en la revista —el pes que van tenir les cartes dels lectors—, o de quina manera es va anar bastint una imatge del territori en alguns números especials, reportatges, dossiers i portades. Ferré també destaca els reportatges dedicats a grans figures del món cultural: Maragall, Carner, Miró, Foix, Gabriel Ferrater o l'abat Escarré, entre d'altres. Finalment, l'autora fa, en forma d'assaig valoratiu, una recapitulació final sobre tots els materials estudiats. L'esforç és molt lloable, tenint en compte que estem parlant de divuit anys de la publicació, dos-cents onze números i disset mil pàgines impreses.

Per acabar, cal destacar que, tot i les dificultats que presentava a priori la recerca —enfrontar-se amb el període de *Serra d'Or* que va del 1959 al 1977 era, sens dubte, una tasca agosarada—, Carme Ferré ha reeixit a presentar-nos d'una manera ordenada i entenedora com era l'entramat intern de la revista, la seva trajectòria com a empresa, com a difusora de continguts, la seva lluita amb la censura i quin va ser el paper d'aquesta publicació en la Catalunya predemocràtica. En definitiva, se'ns presenta el paper de la revista com a testimoni del seu temps, com a pont generacional, com a aparador cultural i com a plataforma intel·lectual que vol difondre un concepte nacional de modernitat des dels Països Catalans.

L'esforç de Carme Ferré és considerable i cal destacar l'ordenació que ha fet del material extret de la revista, després d'una recerca minuciosa i sòlida. L'autora ha repassat la revista de dalt a baix i n'ha reconstruït, amb solvència, la història durant els seus primers anys. I tot això amb una dificultat afegida: reconstruir la història de la revista implicava, també, cabussar-se en l'època en què sortia i adonar-se de les limitacions, els condicionaments, els pactes interns o el doble llenguatge que calia emprar per esquivar una censura, irregular, però que era plenament conscient que *Serra d'Or* era alguna cosa més que una simple revista cultural.

Per tot plegat ens atreviríem a concloure que molt comptades revistes catalanes disposen d'una monografia tan completa i exhaustiva com la que ens ha presentat Carme Ferré en aquest magnífic llibre.